

Милица КРИЖАНАЦ

ИТАЛИЈАНСКИ ГЛЕЂОСАНИ КЕРАМИЧКИ БОКАЛИ 15. И 16. ВЕКА ИЗ НАСИПА НА ЈУЖНОЈ СТРАНИ ЦРКВЕ Св. МИХАИЛА У КОТОРУ

Кључне речи: Котор, Црква Св. Михаила у Котору, 15-16. век, бокали, италијанско-маварска мајолика, мајолика строгог стила, мајолика цветне готике.

Романо–готичка Црква Св. Михаила у Котору, сачувана до данашњих дана као једнобродна засведена грађевина са полукружном апсидом на источној страни и улазним порталом на западној, изграђена је у другој половини 13. века. Средином 15. века унутрашњост цркве је украшена фрескама, а на западној страни био је подигнут звоник на преслицу са два звона (Чубровић 2002, 3–4).

Ка Цркви Св. Михаила гравитирао је централни део старог Котора. Уз јужну страну цркве пружала се једна од улица средњовековног града, која је у 14. веку водила ка пролазу између кућа Которанина Миха Спице. У нотарским књигама је забележено да је Которска општина (1335) дала дозволу овом познатом закупнику и трговцу да сагради свод изнад улице која је спајала његову кућу са кућом коју је откупио од Петра Саба, смештену иза Цркве Св. Михаила. Положај куће Миха Спице и суседних зграда уз њу утврђени су у анализама и истраживањима вршеним после земљотреса 1979. године. Закључено је да су простори у приземљу више околних зграда коришћени за одлагање грађевинског шута из целог града погођеног земљотресом. Тако је настао насип у пролазу уз јужни зид Цркве Св. Михаила. У том шуту било је и уломака стаклених и керамичких посуда, као и камене пластике. Сачуване гробнице уз јужни зид цркве потврђују да овај простор засигурно није био засипан до 1426. године када је, судећи по натпису саграђена последња гробница (Мартиновић 1985/86, 46).

У току истраживања и реконструкције цркве, уклоњен је у потпуности насип уз јужни зид Цркве Св. Михаила у ширини од око једног метра. Поред мноштва уломака зграфито керамике 15. и 16. века, нађено је више фрагмената ренесансних стаклених посуда. Стаклени предмети израђени у Венецији или можда и у оближњем Дубровнику, где

се производило стакло под утицајем муранских радионица, као и зграфито керамика израђивана у разним центрима на Апенинском полуострву су у целини публиковани (Крижанац 1993, 76-83; Križanac 2006, 169-178). Током последњих археолошких истраживања крајем 20. века у Котору, у Цркви Св. Трипуна, нађени су и такође објављени керамички предмети из 14. века, израђени у стилу прото и архајске мајолике, као и архајског зграфита (Крижанац 1999, 325-338), тако да су бокали, који су предмет овог рада, једини, до сада познати налази италијанске мајолике 15. и 16. века у Котору.

Мајолика је врста квалитетне сликане керамике, која је на тлу Апенинског полуострва током 15. и 16. века доживела процват. Њој је претходила једна врста, такође, сликане грнчарије, слабијег квалитета, украшене готичким флоралним и хералдичким елементима, под утицајем кинеске, персијске и шпанско-маварске уметности, а прекривена безбојном, оловном глеђи (*архајска мајолика*) која се израђивала од 14. до краја 15. века у северној и централној Италији (Венето/Veneto, Ромања/Romagna, Марке/Marche) (Cox 1963, 348-354; Zagarčanin 2004, 46; Ćimin 2008, 104).

Сматра се да назив мајолика потиче од луке Мајорке/Mallorca, у Шпанији, где се мајолика производила још од 9. века, а преко које се у највећој мери одвијао извоз популарне шпанско-маварске глеђосане керамике на тло Апенинског полуострва. Током друге половине 16. века у Фаенци, која постаје један од најзначајнијих италијанских центара производње декоративне керамике, почиње да се производи и сликана керамика, која убрзо постаје популарна широм Европе, а овде израђивана грнчарија почиње да се назива *фајанс* (Војани 1986, 9; Ćimin 2008, 104).

Рана глеђосана керамика украшава се у духу готичке декорације, да би се од краја 14. и кроз цео 15. век у периоду процвата мајолике, која је започела са строгим стилем, успоставила декорација добијена комбиновањем готичких и ренесансних мотива. У овом периоду плава боја у осликавању је доминантна да би се током раздобља цветне готике, које представља позну етапу строгог стила и које је трајало до средине 16. века, увеле и друге боје (смеђа, наранџаста, жута, зелена). На прелазу 15. у 16. век, у духу нове ренесансне идеје и оживљавањем античког наслеђа, декоративна орнаментика почела је да уступа место темама везаним за човека као и оним из митологије Грчке и Рима. Сликари мајолике, од којих су се неки издвајали по препознатљивом, оригиналном стилу, створили су тако изузетна дела примењене уметности, која су заузела престижно место у декорацији италијанских кућа (Zagarčanin 2004, 46-47; Кубе 1976, 13-14, 19; Gusar и Visković 2012, 6).

До данас се сачувало неколико списа, који говоре о производњи ренесансне мајолике, мада готово сва позната сазнања потичу из дела *Три књиге о уметности израде посуда / Tre libri dell' arte del vasajo*, Ћипријана

Пиколпаса / Cipriano Piccolpasso. Аутор овог дела насталог 1548. године био је и сам керамичар, пореклом из чувеног центра Каstell Дуранта / Castel Durante, где је био власник једне од мануфактура мајолике. У студији су детаљно записани подаци о налазиштима и процесу добијања глине, обликовању предмета, сликању, глеђосању, печењу и финалном чишћењу посуда. Дело пружа и веома важне информације о различитим типовима посуда и врстама орнаментике, као и тачан метод и редослед сликања и глеђосања посуда:

„Након обликовања, посуде су се кратко пекле у пећи, да би се одстранила влага и да би предмет очврсноу. Посуде су се затим потапале у млечнобелу течност, добијену мешањем калајне глеђи у праху са водом. Просушена глина је упијала воду, тако да је на површини посуда остајала глеђ у виду белог пудера. Затим је следило осликовање предмета бојама раствореним у води, које је захтевало велико умеће сликара мајолике јер је течну боју упијао сув глазурни прах, тако да је поправка потеза била готово немогућа. Након комплетног осликовања, посуде су се поново пекле у пећи на високој температури у току које се растопљена глеђ сједињавала са бојама дајући им сјај. По Пиколпасу је само шест боја могло да издржи тако високу температуру: бела, зелена, жута, љубичаста, браон и плава, као и комбинације добијене њиховим мешањем“ (Кубе 1976, 15-21; Zagarčin 2004, 44; Сох 1963, 356-358).

Међу налазима мајолике 15. и 16. века из Котора сачувано је 14 фрагментованих бокала. Заједничко им је у основи калотаст облик тела и то што су сви осликани разним нијансама плаве до тиркизне боје, док се смеђи и жути колорит јавља спорадично. Од бокала су углавном сачувана равна, прстенаста дна и ободи без сачуваних изливника, а само у неколико случајева је било могуће одредити делимичне реконструкције посуда. Пречници дна су од 8 до 11 цм. Сачувани ободи бокала су у распону од 7 до 12 цм, а висине бокала од 14 до 18,5 цм.

Од украса на бокалимa се јављају флорално-геометријски мотиви, елементи строгог стила, али и из породице цветне готике.

Три бокала на Т. I на основу готичких украса, осликаних плавом бојом испод прозирне глеђи, сврставају се у групу италијанско-маварске керамике (*famiglia italo-moresca*).

Први бокал (Т. I:1) који је готово у целости сачуван (R дна=8 цм, R обода=7 цм, H=14.3 цм) има донекле преломљен, калотаст облик тела. Осликан је флоралним готичким и геометријским мотивима у нијансама светлије и тамније плаве боје. Сличан облик бокала јавља се и међу керамиком нађеном у бунару Катедрале Св. Трипуна у скупини *архајске мајолике* (Križanac 1999, Fig. 2b), као и украс у горњем делу у виду вертикалних плавих линија (Križanac 1999, Fig. 3a; Tav.I/c). Бокали

из Катедрале Св. Трипуна датовани су у 14-15. веку на основу сличних примерака нађених у централној Италији и Далмацији (Križanac 1999, 329-330; Gelichi 1986, Fig. 45-46; Liverani 1960, Tav. XVIII; Delonga 1992, 369-371). Паралелне вертикалне линије и вегетабилни орнаменти јављају се и на бокалима нађеним у Задру, који припадају ромањолској италијанско-маварској производњи 15. века (Gusar 2010, 125, 389).

Следећи бокал (Т. I:2) у налазу, у доњем, сачуваном делу (R дна=10.8 цм) има калотаст облик, чија је једна страна украшена стилизованим, спиралним, готичким лишћем осликаним светлијим нијансама плаве и тиркизне боје, и једним у смеђем колориту, док је на другој страни бокала представљена само једна већа спирала, такође, светлоплаве боје. Средишњи део бокала украшен је, такође, вертикалним, паралелним, светлоплавим линијама. Стога је могуће закључити да се и овде ради о италијанско-маварској керамици која се израђивала у Емилији Ромањи у 15. веку (Gusar 2010, 124-125, 362-364, kat. 383, 385, 388).

Трећи бокал (Т. I:3), од којег је сачуван мањи фрагмент дна (R дна=10 цм), осликан је стилизованим, спиралним флоралним орнаментима плаве боје. Сличан украс у виду вितिце, осликан такође тамноплавом бојом, има један фрагмент бокала нађеног у Задру, који је сврстан у групу ромањолске италијанско-маварске керамике. Слично украшена грнчарија израђивала се у Фаенци у првој половини и средином 15. века (Gusar 2010, 124-125, Kat. 362-364, 388).

Бокали Т. II:4-10, од којих су сачувани само делови дна (R дна=9-11 цм), украшени су медаљонима уоквиреним лествама. Од декорације, која је осликана плавом бојом на белкастој непрозирној глеђи, сачувани су само ободни унутрашњи делови медаљона уоквирени лествама (тип *a scalleta*) са готичким спиралним лишћем (Т. II:10) или лепезасте полупалмете (*a ciuffo* мотив) које су осликаване уз спољашњи обод медаљона (Т. II:4-9). Нажалост, ни на једном примерку се не називу представе које су могле чинити испуну медаљона. Такве посуде израђиване су у Ромањи и Маркама током друге половине 15. и почетком 16. века. Бокале украшене сличним плавим *a scalleta* медаљонима с полупалметама налазимо дуж јадранске обале (Истра, Задар, Сплит, Дубровник (Zglav Martinac 2004, 142, kat. 172-173; Bradara 2006, 42, 44; Gusar 2010, 128-134, sl. 38-39, kat. 397-407; Topić и Milošević 2018, 8, 33, Т. I/1).

Од бокала на Т. III:12 је сачувано довољно елемената за његову делимичну реконструкцију (R дна=11 цм, R обода=12.2 цм, H=17.1 цм), мада не и за целовиту осликану представу. На ободу је сачуван почетак тракасте дршке као и један њен мањи фрагмент. Средишњи део бокала украшен је геометријским орнаментом у виду преплета квадратића који су испуњени стилизованим витицама/лишћем. Декорација је изведена плавом

бојом на непрозирној белачастој глеђи, док се жута јавља само на једном месту испод шах-поља, као и испод обода и на фрагменту дршке бокала. Овај предмет је декорисан геометријско-цветним орнаментом (*geometrico-fiorito*) карактеристичним за ренесансу и фаентинске радионице током друге половине 16. века. Сличну декорацију имају и поједини бокали на задњој страни, који на предњој имају медаљоне испуњене фигуралним и архитектонским мотивима али и зделице, нађене у Задру (Gusar 2010, 164-166, sl. 50, kat. 549, 560, 562). Међутим, могуће је да је на бокалу из Котора мотив косог шаховског поља заправо био испуна медаљона, слично бокалу из фамилије цветне готике нађеном на Београдској тврђави (Т. III:13), а датованом у 15-16. веку (Pороvić i Вikić 2004, 92, сл. 54).

Преостала три бокала на Т. IV или су имала сасвим редуковану декорацију или је само мали део неког сложенијег украса сачуван. Декорација је осликана плавом бојом на непрозирној белкастој глеђи. Са друге стране од три бокала, код два је сачувано довољно елемената за њихову готово потпуну реконструкцију.

Од бокала на Т. IV:14 сачувао се само мањи део дна (R дна=9.5 цм), са једном спиралом осликаном плавом бојом. Сличан украс, такође плаве боје, налази се и на једној страни фрагментованог, ренесансног бокала, нађеног у Бутринту (Албанија), који је увезен из северне или средње Италије у 16. веку. На другој страни бокала из Бутринта од орнамената сачуване су три полукружне, паралелне плаве линије (Vroom 2006, 233, Fig.10).

Од бокала на Т. IV:15 сачувано је довољно елемената за његову делимичну реконструкцију (R дна=10 цм, R обода= око12 цм, H=око 18.5 цм), док су на оба фрагмента, делу рамена и дну, сачувани сасвим мали делови декорације, који би, ако не припадају редукованом начину украшавања, могли бити делови лепезастих полупалмета које су красиле ренесансне бокале са медаљонима уоквиреним лествама.

Од трећег бокала (Т. IV:16) сачуван је горњи део са целом тракастом дршком која се завршава у облику троугла, добијеним притиском прстију и мањи део равног прстенастог дна (R дна=9 цм, R обода=13 цм, H=око 13.5 цм). Од декорације на горњем делу бокала сачувани су само завршеци неке композиције, док се на дну налазе две, на горе савијене, паралелне линије. Сличан украс има и један фрагмент (Т. IV:17) нађен у Задру (Gusar и Vujević 2009, Т. III:12), за који аутори наводе да је типичан за мајолику са *zaffera in rilievo* декорацијом, код које се плава боја наносила у дебелом, рељефном слоју (Gusar и Vujević 2009, 236-237).

ЗАКЉУЧАК

Одглеђосаних керамичких бокала нађених у насипу током спроведених архитектонских и археолошких истраживања на Цркви Св. Михаила у Котору у задњим деценијама 20. века, сачувани су углавном уломци, мада се од појединих примерака сачувало довољно елемената за њихову делимичну реконструкцију. На неколико бокала сачуване су и тракасте дршке, док изливници нису преостали, али су они свакако били тролисног облика, као што је то случај на бокалима овог типа. Од четрнаест бокала три примерка припадају највероватније групи италијанско-маварске мајолике, десет бокала мајолици строгог стила и породици цветне готике, док је преостале тешко са сигурношћу сврстати у одређену групу ренесансне мајолике због оскудно сачуване декорације. Бокали са широким ободом на којем се налази тролисни изливник и тракастом дршком постају најдоминантније трпезно посуђе још у раној фази производње *архајске мајолике*, која је трајала током 14. и 15. века (Ћимин 2008, 104). Током ренесансе (15-16. век) бокали су и даље у широкој употреби, да би крајем 16. па до средине 17. века њихова производња опала, тако да налаз једног готово целог *berettina* врча нађеног у Дубровнику, представља праву реткост (Милошевић и Топић 2014, сл. 1).

Три бокала на Т.1 на основу флорално-геометријске декорације опредељени су у групу италијанско-маварске мајолике, који су у Котор могли бити импортовани из регије Емилија Ромања и, највероватније, из њеног најзначајнијег центра Фаенце, током прве половине и средине 15. века.

Седам бокала (Т. II:4-10), на основу преостале декорације у виду делова медаљона уоквиреног лествама (*a scaletta*), спиралног лишћа (*monti celli*) и лезастих полупалмета (*a ciuffo*), сврставају се у мајолику строгог стила и уже, у породицу цветне готике (*flo reale-gotico*), чија производња траје кроз читав 15. па до средине 16. века, паралелно са ренесансном мајоликом која се издвајала широм палетом представа и колорита. Карактеристика строгог стила је централни медаљон који је заузимао читав простор на предњој страни бокала. Мотиви унутар медаљона били су веома различити (вегетабилни, фигурални, хералдички) и углавном уникатни, сем можда веома честе представе крста с крупним словима Н (*ominem*) I (*esus*) S (*alvator*) попут једног целог бокала овог типа нађеног на Београдској тврђави (Т. II:11; Поповић и Викић 2004, сл. 52). Ова врста мотива била је подложна одређеним стандардима, а рађена је у свим већим радионицама (Ћимин 2008, 106-107; Гуштин, Викић и Милеуснић 2008, 46; Гусар и Висковић 2012, 5-6), у разним регијама, попут Емилије Ромање и њеном најзначајнијем керамичком центру Фаенци, као и у провинцијама Венето и Марке (Гусар и Пкић 2016, 235).

На фрагментима седам бокала из Котора на Т. II:4-10 сачувала се искључиво плава боја којом су осликани делови медаљона, спирално лишће и полупалмете, док се зелени колорит јавља само у трагу на једном бокалу, и то унутар медаљона (Т. II:6). Искључиво плави колорит карактеристика је почетног раздобља строгог стила који је трајао током прве половине 15. века.

Бокал из Котора (Т. III:12) украшен геометријско-цветном орнаментиком (*geometrico-fiorito*), у плавој боји уз додатак жутог колорита могао би припадати породици цветне готике у случају да је мотив шах-поља био испуна медаљона уоквиреног лествама или ренесансној мајолици ако је сачувани орнамент красио задњу страну бокала, док је на предњем био медаљон испуњен фигуралним и архитектонским мотивима. У оба случаја, ова посуда је у Котор доспела из средње Италије током 15-16. века.

У которском налазу тип бокала из периода строгог стила и породице цветне готике представља најбројније примерке трпезног посуђа, као што је то уосталом случај и на целој далматинској обали (Gusar и Visković 2012, 5-6).

Глеђосани керамички бокали увезени су у Котор са простора средње Италије, у периоду од почетка 15. до средине 16. века. Овај налаз представља још једну потврду о снажним трговачким везама Котора са градовима на Апенинском полуострву, које су се интензивирале након што је Котор 1420. године признао врховну власт Венеције (Крижанац 2019, 63-84).

Литература:

G. C. Bojani и С. R. Guidotti 1986, *Keramika iz Faence od srednjeg veka do danas iz Medjunarodnog muzeja keramike u Faenci*, Beograd

T. Bradara 2006, *Kasnosrednjovjekovna i renesansna keramika s područja Istre: stolno posuđe od 14. do 16. st. / Le ceramiche bassomedievali e rinascimentali in territorio Istriano: Il vaselame da mensa dei secoli XIV-XVI*, (katalog izložbe). Pula: Arheološki muzej Istre.

J. Vroom 2006, Corfus Right Eye, Venetian Pottery in Butrint (Albania), in: M. Guštin i S. Gelichi, *The Heritige of the Serenissima, The presentation of the architectural and archaeological remains of the Venetian Republic*, Koper, 229-236.

V. Delonga 1992, O arhajskoj majolici srednjovjekovnog Bribira, *Prilozi povijesti umjetnosti* 32, 357-373.

S. Gelichi 1986, La ceramica ingubbiata medievale nell'Italia nord orientale, in *La ceramica medievale nel Mediterraneo occidentale*, Convegno internazionale in Siena e in Faenza 8-13 ottobre 1984, Firenze.

S. Gelichi, M. Zagarčanin 2013, *Storie di una Città, Stari Bar tra antichità ed epoca moderna attraverso le ricerche archeologiche*, Firenze.

K. Gusar, D. Vujević 2009, A Contribution to the Understanding of the Citadela Fort in Zadar – The 2008 Investigations, *Pril. Inst. Arheol. u Zagrebu*, 26/2009, 219-246.

K. Gusar, E. Visković 2012, Keramika kasnog srednjeg i ranog novog vijeka s područja grada Hvara, *Stjepan Gunjača i hrvatska srednjovjekovna povijesno-arheološka baština*, 1-30.

K. Gusar, M. Ilkić 2016, Kasnosrednjovjekovni i novovjekovni arheološki nalazi s utvrde Fortica u Novigradu, u: *Novigrad nekad i sad*, Zadar, str. 230-249, 659.

K. Gusar 2010, *Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna glazirana keramika na širem zadarskom području*. Doktorski rad. Zadar, Sveučilište u Zadru.

M. Guštin, V. Bikić, Z. Mileusić 2008, *Ottoman times : the story of Stari Bar, Montenegro = Osmanska vremena : priča o Starom Baru*, Crna Gora, (Annales Mediterranea). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.

M. Zagarčanin 2004, *Stari Bar: keramika venecijanskog doba*, Annales Mediterranea, Koper.

H. Zglav-Martinac 2004, *Ulomak do ulomka...Prilog proučavanju keramike XIII.- XVIII. stoljeća iz Dioklecijanove palače u Splitu*. Split, Književni krug Split i Muzej grada Splita.

M. Крижанац 1993, Средњовековно стакло из Цркве св. Михаила у Котору, *Гласник САД* 9, 76-83.

M. Križanac 1999, Maiolica arcaica e graffita arcaica dalla Chiesa di San Triphone a Cattaro, in Montenegro, *Faenza LXXXV*, Fasc. IV-VI, 325-338.

M. Križanac 2006, Ceramica graffita da Cattaro/Kotor in Montenegro, in ed. M. Guštin, S. Gelichi, K. Spindler, *The Heritage of the Serenissima, The presentation of the architectural and archaeological remains of the Venetian Republic*, Копер, 169-178.

М. Крижанец 2019, Европски и турски увоз у Котор од 14. до 17. века, Археолошка истраживања 1987-1999, Херцег Нови, *Бока : зборник радова из науке, културе и умјетности*, 39, 63-84.

А. Н. Кубе 1971, *Итальянская майолика XV-XVIII веков / Italian Maiolica 15th-18th century*, Москва.

G. Liverani 1960, Un recente ritrovamento di ceramiche tresentesche a Faenza, *Faenza XLVI*, N.2, 31-52.

В. Милошевић, Н. Топић 2014, Talijanska keramika maiolica berettina s arheološkog istraživanja u jezgri Dubrovnika, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku 52/I*, 1-20.

Ј. Маргиновић 1985/86, Градитељска дјелатност у Котору прве половине XIV века, Котор, *Годишњак поморског музеја у Котору, XXXIII-XXXIV*, 27-73.

М. Поповић, В. Бикић, *Kompleks mitropolije u Beogradu*, Beograd 2004.

J. Rasmussen 1989, *Italian Majolica, The Robert Lehman Collection X*, The Metropolitan Museum of Art, New York.

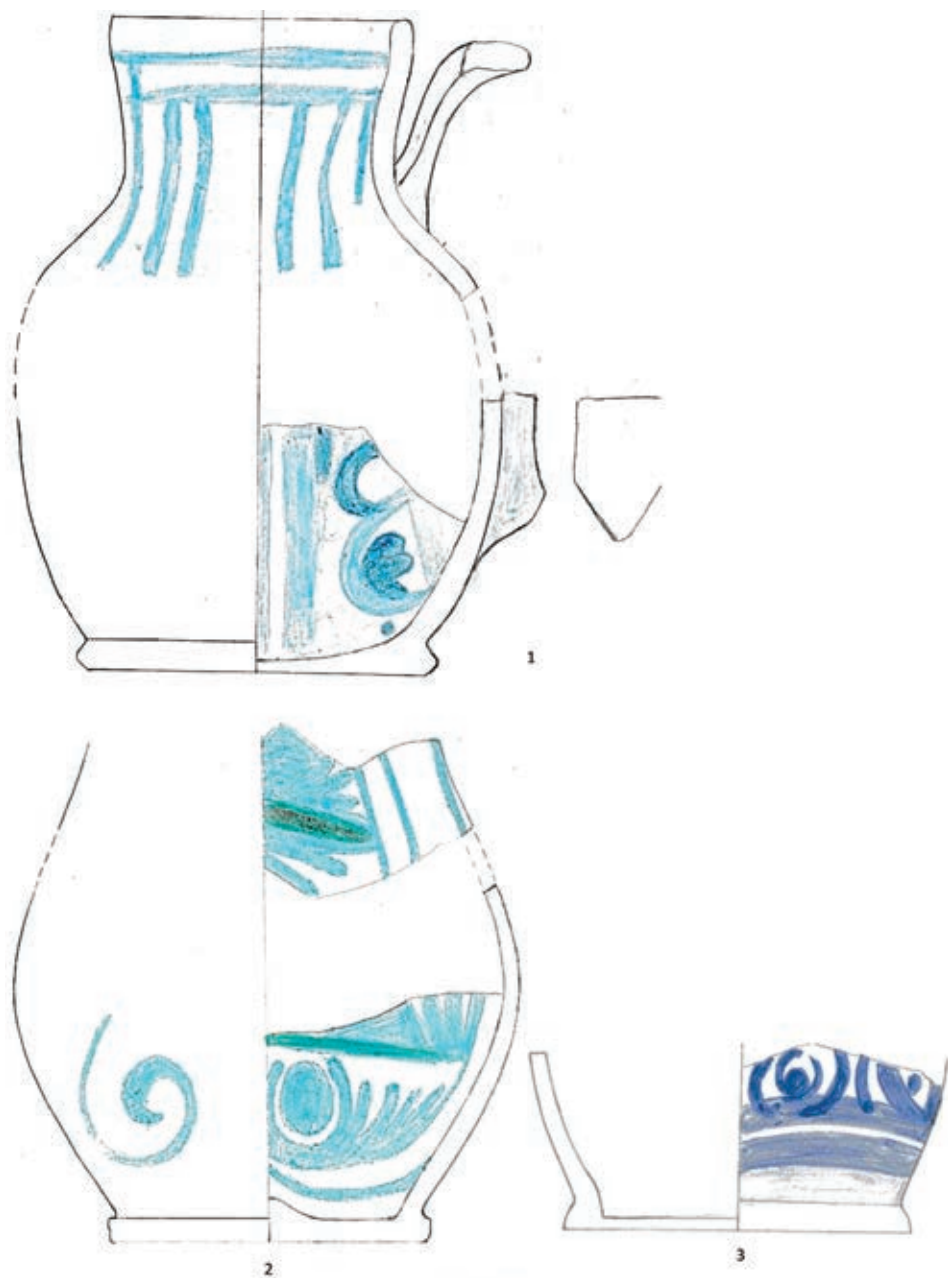
Н. Топић, В. Милошевић 2018, Arheološko istraživanje ispod mosta od Pila u Dubrovniku, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku 56/I*, 1-42.

C. Hess 1988, *Italian Maiolica*, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles.

W.E. Cox 1963, *The Book of Pottery and Porcelain*, New York.

Р. Ћимин 2008, Glazirano stolno posuđe na području sjeverozapadne Hrvatske od 15. do 18. stoljeća, u: M. Guštin (ur.), *Studia universitatis hereditati I*, Копер, 95-135.

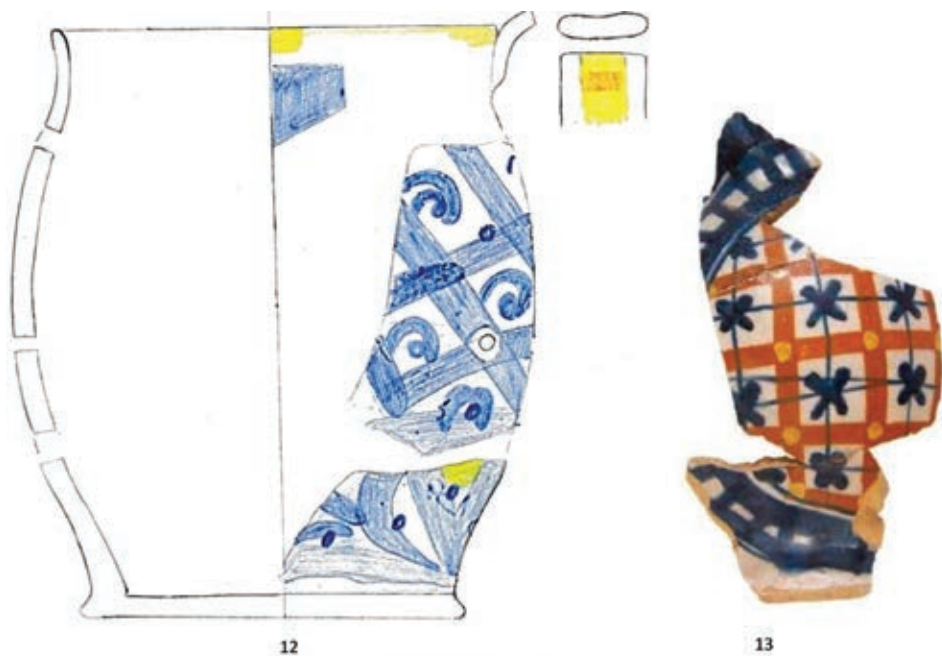
З. Чубровић 2002, *Црква Св. Михаила у Котору : истраживања и рестаурација*, каталог, Котор.

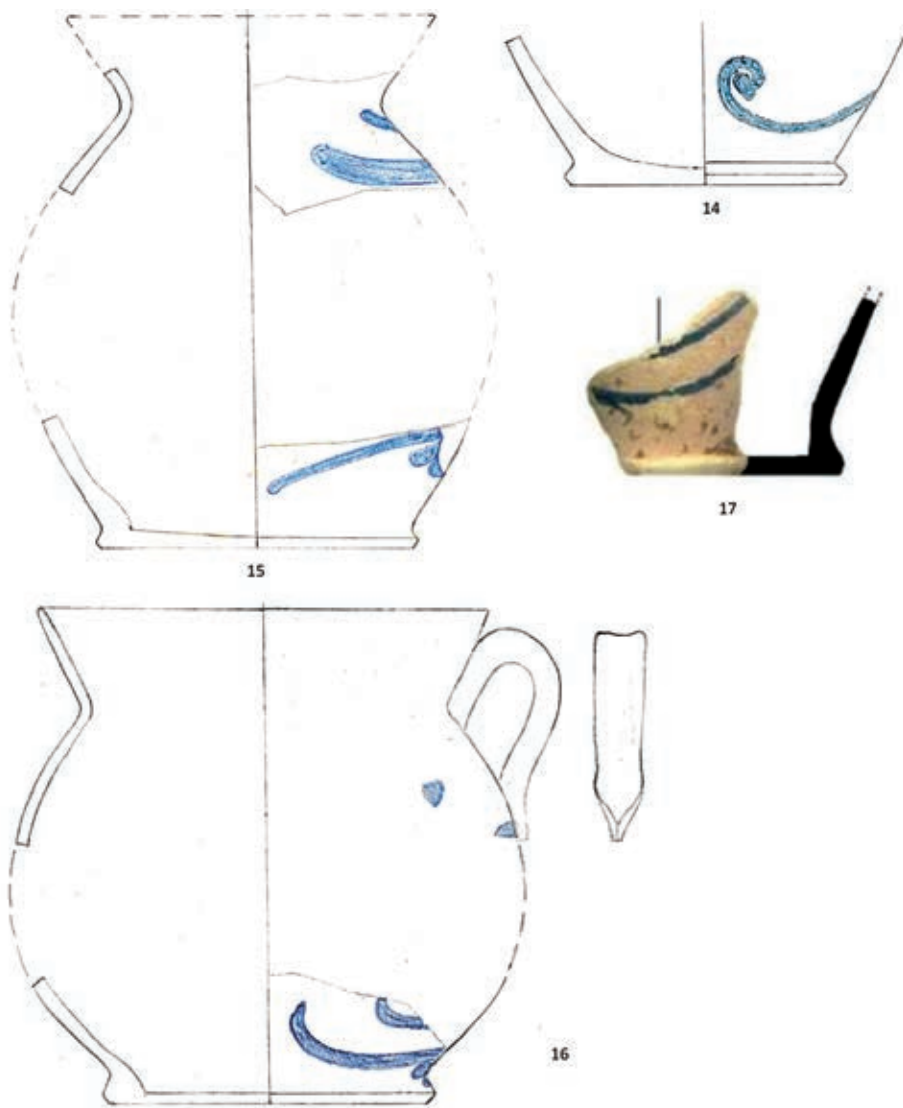
Т. 1: 1-3 Короп

Т. II: 4-10 Котор; 11 Београд

Т. III: 12 Котор; 13 Београд

Т. IV: 14-16 Котор; 17 Задар

Milica KRIŽANAC

**ITALIAN 15th AND 16th GLAZED CERAMIC JUGS
FROM THE LAYER OF SHOOT ON THE SOUTHERN SIDE
OF ST. MICHAEL'S CHURCH IN KOTOR**

Summary

During the archaeological and architectonic research of St. Michael's (1980-1989) in the layer of shoot along the southern wall of the Church, very likely created after some major earthquake during the 16th century by depositing the shoot of destroyed houses, and among other kinds of Renaissance tableware there were found fourteen glazed ceramic jugs dating from the 15th and 16th century. Based on the decoration and the glaze, three of the jugs (T. I: 1-3) according to their floral-geometric decoration were classified as the group of Italian-Moresque majolica, that might have been imported to Kotor from the region of Emilia-Romagna, probably from its most distinguished centre Faenza, during the first half of the 15th century. Eight jugs (T II:4-10; III:12) according to the rest of decoration in the shape of medallions framed by ladders (*ascaletta*), spiral leaves (*monticelli*) and fan-shaped half palmettes (*a ciuffo*), are classified as rigid style majolica and narrowly viewed as the family of floral Gothic (*floreale-gotico*), whose production continued throughout 15th century to the middle of the 16th century. The remaining three jugs (T IV: 14-16), due to poorly preserved decoration, can be only generally dated.

Glazed ceramic jugs were imported to Kotor from area of central Italy from the early 15th century to the middle of the 16th century. This finding presents yet another proof of strong commercial links of Kotor with the towns on Apennine Peninsula, which were intensified after Kotor in 1420 acknowledged the supreme rule of Venice.

Key words: Kotor, St Michael's Church, 15th and 16th century, jugs, Italian-Moresque majolica, rigid style Majolica, floral Gothic majolica.